

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI SAMARALI HAMKORLIKDAGI FAOLIYATGA TAYYORLASHNING SHART-SHAROITLARI

Hojiyeva Zulfiya O‘ktamovna

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti “Umumiy pedagogika” kafedrasida dots. nti, PhD.

УСЛОВИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ЭФФЕКТИВНОЙ СОВМЕСТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Хожиева Зулфия Уктамовна

PhD, доцент кафедры общей педагогики Университета Ташкентский Государственный Педагогический Университет имени Низами

CONDITIONS FOR PREPARING FUTURE TEACHERS FOR EFFECTIVE COLLABORATION ACTIVITIES

Hojiyeva Zulfiya Uktamovna

PhD, Associate Professor, Tashkent State University named after Nizami

Annotatsiya. Ushbu maqolada pedagogik hamkorlik uning o‘ziga xos xususiyatlari, bo‘lajak o‘qituvchilarni o‘quvchilar bilan amalga oshiriladigan hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlash imkoniyatlari innovatsion yondashuvdan foydalangan holda boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘rtasida hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan pedagogik shartlarni aniqlash va tekshirishga qaratilgan. Keng qamrovli adabiyotlarni o‘rganish va empirik tadqiqotlar orqali ushbu tadqiqot boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘rtasida hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradigan samarali pedagogik strategiya va usullarni o‘rganish haqida fikr yuritiladi.

Tayanch so‘zlar: pedagogika, ta‘lim, kollaborativ, ko‘nikma, tadqiqot, metodika, metod, innovatsiya..

Аннотация. В данной статье рассматривается педагогическое сотрудничество, его особенности, возможности подготовки будущих учителей к совместной деятельности с учащимися, необходимой для развития навыков сотрудничества у младших школьников с использованием инновационного подхода, направленного на определение и проверку педагогических условий. Посредством всестороннего обзора литературы и эмпирических исследований в этом исследовании обсуждается изучение эффективных педагогических стратегий и методов, которые помогают развивать сотрудничество между учениками начальной школы.

Ключевые слова: педагогика, образование, сотрудничество, умение, исследование, методология, метод, инновации.

Abstract: This article examines pedagogical cooperation, its features, the possibility of preparing future teachers for joint activities with students, necessary for the development of cooperation skills in primary schoolchildren using an innovative approach aimed at identifying and testing pedagogical conditions. Through a comprehensive literature review and empirical research, this study discusses the exploration of effective teaching strategies and techniques that help develop collaboration among elementary school students.

Key words: pedagogy, education, cooperation, skill, research, methodology, method, innovation.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning hamkorlik pedagogikasiga oid bilimlarini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratish bugungi kunning dolzab masalasiga aylanmoqda. Chunki bo‘lajak o‘qituvchilarni o‘zaro do‘stona munosabatlarga asoslangan hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlashning ilmiy asoslarini rivojlantirish ehtiyoji kuchaymoqda. Bu esa ta‘lim tizimini demokratlashtirish va insonparavarlashtirish imkonini beradi. Chunki pedagogik hamkorlik umumiy o‘rta ta‘lim maktablari o‘qituvchilari ayniqsa boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun muhim hisoblanadi. Aynan umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida yosh avlodning ma‘naviy axloqiy qiyofasini shakllantirishda o‘quvchilar bilan o‘qituvchilar orasidagi hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki yuksak madaniyatli, bilimli yosh avlodni tarbiyalashda hamkorlikdagi pedagogik muhitning ahamiyati beqiyos. Hamkorlikdagi faoliyat o‘quvchi hamda

talaba yoshlarning jamiyat hayotiga muvaffaqiyatli moslashishini ta'minlaydi. Nafaqat o'zining milliy madaniyatini biluvchi, uni hurmat qiluvchi, balki boshqa xalqlar madaniyatini ham qadrlaydigan, ularni o'z milliy madaniy boyliklari bilan uyg'unlashtira oladigan, baynalmillik ko'nikmalariga ega bo'lgan o'quvchi hamda talaba yoshlarni tarbiyalab etishtirish davr talabiga aylanmoqda.

Egallangan bilimlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun faqat hodisa va jarayonlarni tasvirlashning o'zi yetarli emas, bunda talaba juda ko'p ilmiy ma'lumotlar bilan ishlashi, zamonaviy texnologiyalarga ega bo'lishi va soha bo'yicha egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini kompetensiyalarga aylantirgan xolda, haqiqiy hayotda qo'llay olishi lozim. Jamiyat ijtimoiy hayotidagi rivojlanishlar ilg'or ta'lim texnologiyalariga muvofiq rivojlanib bormoqda. Dunyo shu qadar tez sur'atlar bilan rivojlanayotgani, deyarli sohada fan-texnika yutuqlarini joriy etilganligidan dalolat berib, ta'lim tizimini ham mana shu ilg'or texnologiyalarga mos ravishda rivojlanishini va o'quvchi-yoshlardan boshlang'ich ta'limdanoq hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishini talab etmoqda. Insonning hamkorlikdagi faoliyati muayyan jamiyat hayoti bilan bog'liq tarzda amalga oshadi. Bu shuni anglatadiki, jamiyat hayotida inson uchun hamkorlikda faoliyat ko'rsatish quvvati bilan bir qatorda, hamjihatlikda rivojlanish imkoniyati ham mavjud. Pedagogik hamkorlik doirasida o'z qiyofasini o'zgartirish tushunchasi ham amal qiladi. Agar yangicha ijtimoiy davr shaxsning o'z-o'zini saqlashi, yangi sharoitga moslashishi g'oyasiga asoslansa, zamonaviy inson o'zining yangicha mohiyati va mavqeiga asoslangan holda faoliyat ko'rsatadi.

Hamkorlikka asoslangan ta'lim muhiti rang-barang yo'nalishlarga ega bo'lib, uni tadqiq etish bo'lajak o'qituvchilarda muloqotga kirishuvchanlik kompetensiyasini shakllantirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Kuzatishlarimiz shuni ko'rsatdiki, mazkur muammoning echimi nafaqat nazariyotchilar, balki amaliyotchilardan alohida ekasbiy mahoratni talab etadi. Yurtimizda vujudga kelgan o'ziga xos tarixiy, ta'limiy-madaniy vaziyat umumiy o'rta ta'lim tizimi oldiga ham yangi maqsad va vazifalar qo'yishni taqozo etmoqda. Hamkorlikka asoslangan ta'lim muhitining o'ziga xos jihatlari tadqiq etilganligiga qaramasdan boshlang'ich sinf o'qituvchilarida o'quvchilarga nisbatan gumanistik munosabatda bo'lish tajribasini hosil qilishda qaratilgan ilmiy yondashuvlarni rivojlantirish talab qilinmoqda.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'zlashtirgan bilimlari, mahoratini o'z saviyasi darajasida qo'llaydilar. Aqliy faollik, o'tkir zehn, kashfiyotchilik qobiliyatini namoyon etadi. Topshiriqni bajarishda o'quvchilarning ijodiy faoliyati u yaratayotgan o'quv jarayonida masalalar echish, muammolarni hal etishda, insholar yozishda rivojlana boradi. Topshiriqni bajarish uchun faollik ko'rsatish, zehniligi, zukkoligi, kashfiyotchiligi, zarur bilimga ega bo'lish uchun harakat qilishi, muammolarni echishda harakatchanligi, mustaqilligi, mehnatsevarligi, voqea-hodisalar ichida eng muhimini tanlay bilishi, umumiyisini ko'ra bilish qobiliyati kabilarni rivojlantirishga imkon beradigan faoliyat ijodiy faoliyat samarali faoliyatdir. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi esa bu borada shu vaqtgacha olgan bilimlarini tadbiiq etadi. Bunda o'qituvchi ham yangi usullarni qo'llaydi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarni o'zaro do'stona munosabatlarga asoslangan hamkorlikka kirishishga tayyorlash vositalarni quyidagicha saralash mumkin:

- bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarning axloqiy shakllanishlariga xizmat qiladigan didaktik vositalarni tanlash;
- o'quv-tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil etish va o'quv predmetlari doirasida taqdim etiladigan o'quv materiallarini aniq izchillikda loyihalashtirish;
- darsdan tashqari ta'lim-tarbiya jarayonida bo'lajak o'qituvchilarni o'zaro do'stona munosabatlarga asoslangan hamkorlikka kirishishga tayyorlashga xizmat qiladigan mustaqil o'qish daqiqalarini tashkil etish;
- o'zaro do'stona munosabatlarga asoslangan hamkorlikka kirishishga undaydigan ijtimoiy foydali mehnat vaziyatlarini vujudga keltirish;
- o'quvchilar bilan ijodiy hamkorlikka undaydigan mustaqil ishlash vaziyatlarini tashkil qilish;
- o'quvchilararo hamkorlikni tarkib toptirish jarayonida o'quvchilar bilan dialogga kirishishlariga sharoit yaratish;
- jamoaviy faoliyatni shakllantirish uchun zarur bo'lgan metodikalar bilan qurollantirish. O'quvchilar orasida sport musobaqalari, turli o'yinlar, kitob mutolaasi kechalarini tashkil etish shular jumlasidandir;
- o'quvchilarga nisbatan xayrixohlik, qo'llab quvvatlash sifatlarini rivojlantirish;
- o'quvchilar bilan ishchan muloqotga kirishish kompetensiyalarini shakllantirish kabilar.

Hamkorlikka asoslangan ta'lim muhitida guruhli faoliyat texnologiyalari intellektual rivojlanish, shaxslararo munosabat va hamkorlikka o'rgatish, ijtimoiylashtirish imkonini beradi. Guruhli o'qitish shakli bo'lajak o'qituvchilarning nutqi, muloqot madaniyati, tafakkuri va intellektining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan bir qatorda, guruhli faoliyat texnologiyalarini qo'llash natijasida yuqori darajadagi samaradorlikka erishish mumkin. Shu jihati bilan u o'qitishning an'anaviy frontal shaklidan ustun turadi. Guruhli ta'lim texnologiyalarini qo'llash jarayonida kichik guruhlarni shakllantirishda

e'tibor qaratiladi. Bunda turli-tumanlik prinsipiga amal qilish muhim ahamiyatga ega. Guruhlarni shakllantirishda professor-o'qituvchilar talabalarda turli-tuman o'quv qiziqishlari, ko'nikma va malakalari bo'lishiga e'tibor qaratishlari kerak. Kichik guruhlardagi talabalar soni to'rt kishidan oshmasligi kerak. Bunday guruhning faoliyati mahsuldor bo'lib, bo'lajak o'qituvchilarning o'zaro muloqot va hamkorlikka qilishlari uchun qulay hisoblanadi.

Hamkorlikka asoslangan ta'lim jarayoni pedagogik va psixologik faktorlarni umumlashtirgan holda uning tarkibiy qismini ko'rib chiqamiz: yordam – pedagoglarning o'zaro bir-biriga ko'maklashishi; tajriba – pedagoglarning o'zaro tajriba almashishi; tushunish – ta'limiy jarayonda murakkab vaziyatlarda o'zaro bir-birini tushunish; qo'llab-quvvatlash – pedagogik jarayon va muammoli holatlarda o'zaro bir-birini qo'llab quvvatlash. Pedagogik kollaboratsiyani ta'lim tashkilotida yo'lga qo'yish orqali qanday natijaga erishish mumkin? Natija: pedagogik-psixologik kollaboratsiya orqali o'qituvchilarni yangi shakldagi intellektual va kreativ faoliyatini rivojlantirishga qiziqtirish, iqtidorlarini aniqlash, ularni qo'llab-quvvatlashga erishish mumkin. Ta'lim tashkilotlarida pedagogik kollaboratsiyani tashkil etish tushunchasi tizimli jarayon sifatida ko'rib chiqildi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik kollaboratsiyaning tashkiliy faoliyati subektlari quyidagilar: direktor; tashkilotning pedagog xodimlari; o'quvchilar; ota-onalar. Ushbu subekt a'zolarining barchasi tashkilot maqsadi, vazifalari, ish rejasiga ko'ra faoliyatini muvofiqlashtiradi.

Hamkorlik ta'limni tashkil etish funksiyasi ta'lim amaliyotida quyidagi algoritm bo'yicha ishlaydi: faoliyat mazmuni, shakllari va turlarini tanlash, zaruriy tashkiliy shart-sharoitlarni yaratish, vazifalarga mos mas'ullarni tayinlash, jamoada ijobiy muhitni shakllantirish, tashkil etishning oraliq va yakuniy natijalarini tahlil qilish. Amaliyotni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, pedagogik hamkorlik ta'lim-tarbiya jarayoniga, boshqaruvni tashkil etish masalalariga ham jalb qilish ota-onalarning mavjud va kelajakdagi ehtiyojlari asosida o'z imkoniyatlarini tahlil qilish hamda uzoq muddatli maqsadlarni belgilash asosida faoliyatni tashkil etish tashkilot raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ta'lim tashkilotida pedagogik kollaboratsiyani tashkil etish jarayonida tashkilotning mavjud moliyaviy, tashkiliy, pedagog kadrlar, ta'lim dasturlari, uslubiy, moddiy texnika bazasi yaratiladi. Kamchiliklar monitoring natijalarini tahlil qilish jarayonida aniqlanadi, ularni bartaraf etish imkoniyatlari, manbalari izlanadi. Ushbu harakatlar ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga qaratilgan maqsadlar majmuini tashkil qiladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarning guruhli faoliyatlari muayyan usullar yordamida baholanadi. Guruhli tarzda baholashning asosiy maqsadi – ularning guruh faoliyati natijalari uchun mas'ulligini oshirish bilan bir qatorda, o'zlarining mustaqil tarzda qo'shgan ulushlarini his etishlariga ham ko'maklashadi. Shu bilan bir qatorda, har bir bo'lajak o'qituvchi o'quv jaryonida o'zining rivojlanganligini ham aniq his eta oladi. Guruhli o'quv natijalarini baholash jarayoni ballar yordamida ifodalaniib bo'lajak o'qituvchilar guruhining yutuqlarini namoyon etadi.

Hamkorlikdagi faoliyat bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligining tarkibiy zaruriy qismi hisoblanib, o'quvchilarda ijodiy hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish bugungi kunning zarur ijtimoiy talablaridan biri bo'lib qolmoqda. Shu bois boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ijodiy hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishning samarador pedagogik modeli va shart-sharoitlarini yaratishga doir tadqiqotlarni olib borish, bu orqali aniq natijaga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasini ishlab chiqish muhim vazifalardan biridir. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida innovatsion yondashuv asosida hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantiruvchi pedagogik shart-sharoitlar yaratish ularning har tomonlama rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Loyihaga asoslangan ta'limni birlashtirib, o'qituvchilar malakasini oshirish, sinfda ijobiy muhitni yaratish, texnologiyadan foydalanish va tengdoshlarning fikr-mulohazalarini rag'batlantirish orqali biz o'quvchilarning hamkorlik ko'nikmalarini samarali oshirishimiz mumkin.

Xulosa qilganda, ta'lim-tarbiyaga hamkorlikdagi faoliyat bilan yondashuv, dars samaradorligini oshirish vositasi, fanlararo aloqalarning yangi sifat darajasiga ko'tarilgan shakli hisoblanadi. Boshlang'ich ta'limda hamkorlikdagi faoliyat hayotdagi turli xil hodisalarni bir qolipdan turib baholash emas, balki ularni o'zaro aloqadorlikda kompleks holda yondashishga yo'naltiradi. Masalan, integratsiyalashgan ta'limni yo'lga qo'yishda sof ilmiy bilimlar, adabiyot, musiqa, san'at yordamida har tomonlama mukammal ko'rsatib berish imkoni tug'iladi. Bu esa bola shaxsining emotsional va axloqiy rivojiga, unda ijodiy tafakkurning shakllanishiga yaxshi ta'sir ko'rsatadi.

Adabiyotlar

1. Deák, C., Kumar, B., Szabó, I., Nagy, G. and Szentési, S., 2021. Evolution of new approaches in pedagogy and STEM with inquiry-based learning and post-pandemic scenarios. *Education Sciences*, 11(7), p.319.

2. Koschmann, T., Kelson, A.C., Feltovich, P.J. and Barrows, H.S., 1996. Computersupported problem-based learning: A principled approach to the use of computers in collaborative learning. *CSCL: Theory and practice of an emerging paradigm*, pp.83-124.

3. Momanyi, J.M. and Rop, P.K., 2020. Teacher preparedness for the implementation of competency based curriculum in Kenya: a survey of early grade primary school teachers' in Bomet East Sub-County. *The Cradle of Knowledge: African Journal of Educational and Social Science Research*, 7(1), pp.10-15

4. Egamberdiyeva, Y. U. (2021). Umumtalim maktablarida integratsiyaning mavjudligi. *Студенческий вестник*, (1-8), 95-97. Bobur. "Muxtasar", Fan, 1971;

5. R.G.Safarova. Bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik hamkorlik faoliyatiga tayyorlash imkoniyatlari. <https://cyberleninka.ru/article/n/bo-lajak-o-qituvchilarni-pedagogik-hamkorlik-faoliyatiga-tayyorlash-imkoniyatlari-1/pdf>

Z Hojiyeva. Paying attention to theoretical and practical part in improving the didactic basis of preparing future teachers for effective cooperative activity https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=iwLTjhkAAAAJ&citation_for_view=iwLTjhkAAAAJ:_FxGoFyzp5QC

6. Z Hojiyeva. The role of co-creation in preparing future teachers for effective collaborative work. https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=iwLTjhkAAAAJ&citation_for_view=iwLTjhkAAAAJ:ufrVoPGSRksC

7. Z Hojiyeva. Bo'lajak o'qituvchilarni samarali hamkorlikka asoslangan faoliyatiga yo'naltirish. https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=iwLTjhkAAAAJ&citation_for_view=iwLTjhkAAAAJ:LkGwnXOMwfcC

8. Kadirova M., The need for improving the methodology of teaching folklore in distance learning. *current research journal of philological sciences*, 2022, 3(03), 1–THE NEED FOR IMPROVING THE METHODOLOGY OF TEACHING FOLKLORE IN DISTANCE LEARNING | CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES (inlibrary.uz)

9. Kadirova M.N. Improvement Of Students' Competences on Folklore Genres in Distance Learning Environment. <https://geniusjournals.org/index.php/ejlat/article/view/410>